

7.

Idegen nyelvek szerepe a nyelvi változásokban

2. Idegen nyelvi hatások a nyelvi részrendszerekre

4. Lexémarendszer és az idegen nyelvi hatások

műveltség terjedése > nagy területeket fog át

– kereskedelem szerepe ebben

> nyelvi vetülete: **vándorszavak**

– azonos fogalom – különböző nyelvi átvételek

> **regionális szókölcsonzések**

– nem az egész nyelvterületen

– mögötte jelentős kétnyelvűség

2. Idegen nyelvi hatások a nyelvi részrendszerekre

4. Lexémarendszer és az idegen nyelvi hatások nyelvrendszerbeli jellemzők

- hozzáigazodás az átvevő nyelv alkatához
- szófaji kötöttségek

sajátos megnyilvánulás: **tükörszavak (kalkok)**

- tudatos, mesterséges > nyelvújítás
- alaki típusai

a) jelentésvált. b) morféma-összetétel idegen mintára

8. A nyelv területi tagolódásának történeti háttere

1. Bevezetés

1. nyelven belüli tagolódás:

a) területi, nyelvjárási (dialektális) tagolódás

- fontossága

- de: 1-1 beszélőközösséghez kötődés

 - > egy-egy területen él

 - > földrajzi megoszlás a nyelvben

b) társadalmi, szociális vetület is egyben

1. Bevezetés

2. diakrón változások eredményei

2 változási irány

a) azonos közlési rendszerek megbontása felé:

nyelvi elkülönülés: *divergencia, differenciálódás*

b) közeledést, kiegyenlítődést eredményez:

nyelvi egységesülés: *konvergencia, integráció*

nyelv természetéhez jobban illik

fontos: társadalmi érintkezés biztosítása

1. Bevezetés

külsődleges (nyelven kívüli) tényezők

differenciálódást

- érintkezést akadályozó

a) földrajzi tényezők

- hegy, mocsár, sivatag

b) anyagi, szellemi műveltség tényezői

- kulturális elmaradottság
- elszigeteltség

integrációt okozók

- érintkezést segítő

- utak, folyók

- szellemi műveltség magasabb szintje

1. Bevezetés

külsődleges (nyelven kívüli) tényezők

differenciálódást

integrációt okozók

c) társadalmi tényezők

- földműv., paraszti élet
- vallási megosztottság
- etnikai összetartozási tudat

- polgári létforma
- homogén vallási köz.

d) politikai, közigazgatási tényezők

- feudális szétagolódás
- decentralizált közigazg.

- erős központi hatal.
- egységes közigazg.

1. Bevezetés

külsődleges (nyelven kívüli) tényezők

differenciálódást

integrációt okozók

e) település- és népességtörténeti tényezők

– települési ritkaság

– telepítések

– kis népmozgás

– sűrű telep.hálózat

– nagy népmozgás

f) más közlési rendszerekkel való kapcsolat

– erős idegen nyelvi hatás

– gyenge id. ny.-i hatás

2. Nyelvi jelenségek területi helyzete és mozgása

1. Nyelvi jelenségek területi helyzete

nyelvi jelenségek zöme = szociális termék

társ. egyes csoportjai > más csoportok átveszik >
terjedés

nyelvterület azon része, ahol az új nyelvi jelenség
kialakul: *keletkezési góc*

a) *egygóccú* változások

b) *többgóccú* változások

2. Nyelvi jelenségek területi helyzete és mozgása

1. Nyelvi jelenségek területi helyzete

a) *egygóccú* változások

– ma szűk területen él

– másutt nincs meg

b) *többgóccú* változások

2. Nyelvi jelenségek területi helyzete és mozgása

1. Nyelvi jelenségek területi helyzete

a) *egygóccú* változások

b) *többgóccú* változások

- több irányból realizálódik
- eltérő fázisok terül.-ként
- nagyobb távolságban hat

2. Nyelvi jelenségek területi helyzete és mozgása

2. Nyelvi jelenségek mozgása

a) területileg *kötött* nyelvi jelenségek

> nem szinonimái egymásnak

b) *túllépi* a keletkezési gócot

– többgócuak csak addig terjednek, amíg
ellentétpárjuk engedi

– szavak gyors terjedése

3. A területi tagolódás általános törvényszerűségei, jellemzői

1. a nyelv diakrón változásai >

nyelvjárásokban szinkrón jelleggel terülnek szét

= diakrón változási sorok elemei >

területi kötöttségű variánsokként jelentkeznek

> egymáshoz viszonyuk jelzi:

- a változásaik szakaszait
- változásaik irányát

3. A területi tagolódás általános törvényszerűségei, jellemzői

2. nyelvi jelenségek a nyelvterület bizonyos részein jell.

– foltszerűek

– határvonalakkal körülrajzolhatók:

izoglosszák (jelenséghatárok)

3. egyes jelenségek elterjedési területi fedheti egymást

> *nyelvjárástípusok* megállapítása

4. *nyelvi részrendszerek* részvétele

– kiemelkedik: hangállapot, szókincs

3. A területi tagolódás általános törvényszerűségei, jellemzői

5. nyelvi jelenségek izoglosszáinak egybeesése

> nyelvterületet részekre bontják:

nyelvjárások, nyelvjárástípusok

nyelvjárások száma: 3, 9, 30

nyelvjárástípusok eltérései

a) *közbülső nyelvjárásterületek*

b) *peremnyelvjárások*

3. A területi tagolódás általános törvényszerűségei, jellemzői

5. nyelvi jelenségek izoglosszáinak egybeesése

a) *közbülső nyelvjárásterületek*

- erősen integratív jellegűek — oka:
- saját nyelvjárási területek veszik körül
- jelenségek szabad áramlása
- kevesebb sztenderdtől elütő jelenség
- szintelenebbek

3. A területi tagolódás általános törvényszerűségei, jellemzői

5. nyelvi jelenségek izoglosszáinak egybeesése

b) *peremnyelvjárások*

- nyelvterület szélein
- erősen differenciatív jellegűek — oka:
- befelé: saját nyelvjárási területek
- kifelé: idegen nyelv nyelvjárásaival érint.
- közbülső nyj-i jelenségek kevésbé jutnak el
- idegen nyelvi jelenségek érvényes. bennük

3. A területi tagolódás általános törvényszerűségei, jellemzői

5. nyelvi jelenségek izoglosszáinak egybeesése

b) *peremnyelvjárások*

- színesebbek, változatosabbak
- megőrzött régiségek
- újítások
- pl. őrségi, göcseji, ormánsági, székely stb. peremnyelvjárások

3. A területi tagolódás általános törvényszerűségei, jellemzői

5. nyelvi jelenségek izoglosszáinak egybeesése

c) nyelvjárástípusok különleges fajtái:

nyelvjárásszigetek

belső nyelvjárássziget

– adott nyelv más nyj-iba

ékelődik be

– főleg településtörténeti okok hozzák létre

– nyelvileg sok különbség köztük:

külső nyelvjárássziget

– idegen nyelvterület

veszi körül